

Izobraževanje na daljavo – izkušnje za prihodnost?

dr. Damijan Štefanc, izredni profesor didaktike na Oddelku za pedagogiko in andragogiko UL FF

(2.59.01–3.15.41)

Veseli me, da se je nabralo nekaj empiričnih podatkov. Zagotovo bodo pomagali k nadaljnjim razmislekom. Vseeno bi pa zastavil svoj prispevek nekoliko bolj kritično in opozoril na nekaj točk, ki se mi zdijo vredne kritičnega razmisleka. Bom skušal biti kratek. Mislim, da imamo opraviti z vrsto problemov. Omenil bom štiri. Prvi je šolsko-politični problem. Torej odzivanje šolske politike na izzive tega časa. To ni problem od danes ali pa včeraj in tudi ni ekskluzivni problem te konkretne koronasituacije, ampak se je v tej situaciji toliko bolj izkristaliziral. Mi smo v Sloveniji že vsaj 15 let talci politike, ki na področju šolstva ni zavezana kakšnim zelo resnim strokovnim standardom. Imamo ministre in ministrice, torej govorimo o vrhu političnega odločanja, ne govorim o strokovnjakih, ki v zadnjih letih niti strokovnjaki za področje vzgoje in izobraževanja in niti niso politiki. Vsaka politična garnitura v zadnjih 15 letih si je vzela pravico posegati v neke partikularne sistemske rešitve in zelo pogosto brez kakršne koli resne strokovne javne razprave. Opisno ocenjevanje, nacionalni preizkusi, izbirnost v osnovni šoli, fleksibilna in delna zunanja diferenciacija, legendarni NMS-ji, da ne naštevam dalje. Skratka, mi imamo za sabo eno obdobje precej neodgovornega šolsko-političnega ravnanja. V tej koronasituaciji seveda ni moglo biti drugače kot vsa leta. Ni jasno, katere strokovne in sistemske rešitve so bile preigrane, kdo in na kakšnih empiričnih in strokovnih podlagah jih je predlagal, po kakšni logiki so bile izbrane te, ki trenutno veljajo, in ne tiste, ki bi še lahko bile opcija, katere rešitve so bile preigrane, ko je šlo za odločanje o tem, koliko in kateri otroci se bodo vrnili v šole. V čem je poanta vračanja 9. razredov od 25. maja dalje in ostajanja doma otrok v četrtem razredu. Ministrstvo sicer trdi, da je bila stroka vključena v nastajanje priporočil in ukrepov, a nekih prepričljivih odgovorov, kako je bila ta skupina strokovno sestavljena, nismo dobili. Tega tudi zdaj ne vemo. Enostavno pač ne vemo. Ne vemo, s kom naj vodimo strokovni dialog, ko gre za presojo teh priporočil in ukrepov. S tem ne želim reči, da je bilo vse slabo, kar se je dogajalo. Govorim o tem, da v našem prostoru ostaja nekakšnem modus operandi, ki onemogoča plodno strokovno diskusijo. Drugi problem so nekateri pedagoško povsem nesprejemljivi ukrepi, ki smo jih bili deležni. Ne samo, da so nesprejemljivi v pedagoškem smislu, temveč tudi z vidika delegiranja odgovornosti. Najprej vidik odgovornosti. Izdati priporočila, ki jih v pomembnem delu preprosto ni možno realizirati, ob hkratnem dejstvu, da vladna uredba zahteva njihovo spoštovanje – vsaj tistih, ki jih je izdal NIJZ –, potem pa dajati signale, da nam je jasno, da jih ne bo možno dosledno izvajati, zato naj bodo učitelji življenjski, je, milo rečeno, nenavadno, nevarno, predvsem pa pomeni neposredno prelaganje odgovornosti za morebitne probleme na ramena ravnateljev in učiteljev. Eden takih ukrepov je zahteva po ohranjanju enega metra in pol razdalje med otroki, zahteva, da si otroci ne smejo posojati igrač, pripomočkov, zvezkov in tako naprej. Tega v vrtcih in šolah enostavno ni mogoče zagotoviti in dosledno vztrajanje pedagoških delavcev, da učenci to spoštujejo, bi

imelo negativne vzgojne učinke. Šola je po definiciji prostor srečevanja, druženja, komunikacije. Kakšne vzgojne posledice bo imelo večmesečno dosledno navajanje otrok na to, da se v instituciji, kot je šola, ne smejo drugemu približevati, o tem raje niti ne razmišljam. Da si ne smejo ničesar izmenjati ... skratka, si predstavljate? Tukaj je popolnoma jasno, da je pedagoškemu delu stroke spodletelo pri usklajevanju z zdravstvenim delom oziroma s tistimi, ki so snovali higiensko-zdravstvene usmeritve. To, da je spodletelo, je po moji presoji posledica dejstva, da na ravni države ni bila vzpostavljena ustrezna komunikacija med vsemi relevantnimi strokovnjaki; tako tistimi, ki delamo ali delajo v polju šole, kot tudi tistimi, ki delajo v polju medicine. Tretji problem, ki ga vidim, je problem izvajanja izobraževanja in pouka na daljavo.

Ločim izobraževanje na daljavo in pouk na daljavo, kar zadeva samo izvedbo izobraževanja. Ko se pogovarjamo o možnosti izvedbe izobraževalnih programov, se mi zdi, da je seveda kakovost izvedbe zelo pomembno odvisna od analize ciljev, ki jih lahko na tak ali drugačen način dosegamo. Učitelji bi torej morali vedeti, katere cilje in v kakšnem obsegu lahko dosegajo na daljavo, katere lahko samo deloma s kombinacijo pouka na daljavo in katere so neke individualne zadolžitve, ki jih sploh ni mogoče dosegati daljavo. Za vsak razred, za vsak predmet posebej bi moralo biti jasno, kaj je bilo v tem obdobju doseženo, kako bo doseženo tisto, kar ni moglo bi doseženo v prihodnjih letih, kako bomo blažili konsekvence dejstva, da določenih ciljev recimo učenci in dijaki v zaključnih razredih pač preprosto ne bodo mogli doseči in tako naprej. Pomembna je tudi organizacija pouka na daljavo, ki bi morala biti taka, da omogoča učencem in staršem pregledno spremljanje izobraževalni dejavnosti.

Problem je čisto pragmatičen. Na voljo imamo več tisoč možnih platform, na katerih lahko učitelji izvajajo pouk. S tem ni nič narobe. Da prejema posamezen otrok navodila za delo v eAsistentu, prek maila, po spletni učilnici ... postane hitro nepregledno. Sploh, če imajo učitelji na šolah občutek, da morajo popolnoma sami vzpostaviti neko platformo. To so popolnoma praktični vidiki, ki lahko pomembno vplivajo na kakovost izpeljanega izobraževanja na daljavo. Kar zadeva pouk na daljavo, razumem pouk kot medosebno interakcijo med učiteljem in učencem v nekem realnem času. Mislím, da je to za pouk tisto, kar je ključno. Ne bi rekel pouk temu, da učenci preprosto dobivajo navodilo za delo doma. To je lahko pomemben del izobraževanja doma, ki se mu ni mogoče izogniti. Pouk pa pomeni, da vzpostavimo neko komunikacijo. Če ni možno v fizičnem, pa ga zagotovimo v virtualnem prostoru. Z nekaterimi kolegi z Oddelka za pedagogiko in andragogiko ter iz Zveze društev pedagoških delavcev Slovenije smo že 20. aprila zapisali in posredovali nekaj konkretnih poročil, ki so po našem mnenju minimalni standard izvajanja pouka na daljavo.

Četrty in zadnji problem je problem ocenjevanja znanja na daljavo. Za ocenjevanje znanja morajo biti izpolnjeni tako pravnoformalni kot tudi didaktični pogoji. Legalno in legitimno je (1) ocenjevanje znanja, ki so ga imeli učenci priložnost usvojiti skozi kakovosten didaktični proces. Ta didaktični proces mora vključevati kontinuirano in v zadostni meri tudi neposredno komunikacijo med učitelji in učenci. Vsebovati mora serijo didaktičnih dejavnosti; od obravnave, utrjevanja, ponavljanja, preverjanja, zadostne količine vaj, kjer so potrebne. Najmanj, kar lahko v tem trenutku rečemo glede na povedano že prej, je, da so v tem pogledu procesa izobraževanja na daljavo nastajale zelo velike razlike. Razlike med šolami, znotraj šol, med posameznimi predmeti, med posameznimi učitelji. Nimamo še vseh podatkov, a ko jih

bomo imeli, bodo najbrž pokazali, da je pouk na daljavo nekoliko bolj intenzivno potekal pri predmetih, ki imajo predvideno večje število ur v posameznem razredu; da so bili predmeti z manjšim številom ur in tisti predmeti, ki jim še danes rečemo »vzgojni predmeti«, med bolj zapostavljenimi; da so razlikam v pomembni meri botrovali vsaj štirje dejavniki: pristop vodstva šole, opremljenost učiteljev in šol za izvajanje pouka na daljavo, usposobljenost za tako delo in nenazadnje tudi stopnja motiviranosti posameznega učitelja za delo, ki v bistvu res bistveno presega običajne pedagoške priprave na pouk. Že če samo poskusite pripraviti 10-minutni privlačni video za učence, boste videli, da priprava takšnega videoposnetka vzame zelo veliko časa in energije. Da ne govorim o tem, da moraš biti še tehnično in didaktično usposobljen, če se želiš tega lotiti. (2) Ocenjevati je mogoče samo znanje, za katerega lahko dejansko sklepamo, da je znanje učenca, ki ga ocenjujemo. V tem pogledu so ocenjevalne prakse, ki dopuščajo, da predmet ocenjevanja postanejo izdelki, za katere je mogoče sklepati, da niso nastali samo ali vsaj pretežno z lastnim delom učenca, strokovno sporne. Imam konkreten primer šestošolca pri zgodovini. Učenci so 20. marca dobili nalogo, da pripravijo predstavitev nekega zgodovinskega fenomena. Za to so imeli en mesec časa. Učitelj pa bo ocenil končni izdelek, ne da bi bili učenci o tem zgodovinskem fenomenu deležni kakršnega koli pouka. Zgodilo se bo po mojem mnenju dvoje. Prvič, učitelj bo pri ocenjevanju težil k višjim ocenam iz dveh razlogov. Najprej, ker didaktičnega procesa ni opravil tako kakovostno, da bi bila lahko njegova pričakovanja za visoko oceno dovolj visoka, nadalje pa zato, ker bo razmišljal pragmatično – na petico, najbrž tudi na štirico se nihče ne bo pritožil. Jasno pa je najbrž tudi učitelju, da bi pritožba na inšpekcijo rezultirala v razveljavitvi ocene. Mislim, da se nam bo zato zgodilo, da bo ocenjevanje v tem obdobju odražalo zelo nezanesljivo sliko dejanskega znanja otrok, ki ga ne bodo mogli pridobiti zaradi okrnjenega izobraževalnega procesa in zaradi vseh pogojev oziroma okoliščin, v katerih so se znašli. Drugič, zdi se mi, da bodo tu v izraziti prednosti otroci, ki jim bodo starši lahko bolj pomagali. Ti starši bodo ustvarili izjemne izdelke, ki bodo ocenjeni z odlično oceno. Nižje ocene bodo dobili otroci, ki imajo doma manj spodbudno okolje in so zato tudi toliko bolj odvisni od učiteljevega dela, imajo manj izobražene starše in se bodo tako učenci kot starši prej najbrž sprijaznili z nižjo oceno. Zame je ocenjevanje znanja ob vsem tem opisanem izjemno sporno. Med drugim tudi zato, ker bo ustvarilo vtis, da so bili standardi znanja doseženi in zna se zgoditi, da bo to generiralo še dodatne nepravilnosti in razlike. Mislim, da ni samo vprašanje, *kako z učenci, za katere vemo, da bodo imeli težave pri doseganju znanja, delati zdaj, da septembra ne bodo prišli s prevelikim mankom*. Dejstvo je, da bomo imeli otroke, ki bodo zaradi te situacije imeli precejšen manko. Razmišljati moramo tudi o tem, kako bomo s temi učenci potem od septembra dalje delali.